

Sygn. akt I UK 372/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 kwietnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania I. R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.

o zasiłek chorobowy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 kwietnia 2014 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych w B.

z dnia 6 czerwca 2013 r.

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń w B. do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 6 czerwca 2013 r. Sąd Apelacyjny - V Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżony apelacją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B., wyrok Sądu Rejonowego w B. z dnia 21 marca 2013 r.,

którym zmieniono trzy decyzje organu rentowego z dnia 15 i 24 października 2012 r. oraz z dnia 12 listopada 2012 r. i przyznano ubezpieczonej I. R. prawo do zasiłku chorobowego oraz oddalił odwołanie ubezpieczonej.

W sprawie tej ustalono, że ubezpieczona ma ustalone prawo do renty w związku z wypadkiem przy pracy, któremu uległa w 1991 r. Komisja Lekarska ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia zaliczyła ją do III grupy inwalidztwa, orzekając jednocześnie, że schorzenie nabyte w związku z wypadkiem przy pracy stale ogranicza zdolność do zarobkowania w zakresie prac wymagających widzenia obuocznego. Rentę z tego tytułu ubezpieczona pobierała do 2002 r., kiedy to decyzją z dnia 17 stycznia 2003 r. organ rentowy „wstrzymał wypłatę renty w związku ze zmianą przepisów i z powodu osiągnięcia przychodów w wysokości przekraczającej 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, tj. przekroczeniem progu dochodowego osiąganego z tytułu pozostawania w stosunku pracy”. Odtąd ubezpieczona była objęta nieprzerwanie ubezpieczeniem chorobowym z tytułu pozostawania w zatrudnieniu na umowę o pracę w Telekomunikacji Polskiej S.A., gdzie pracowała do dnia 31 sierpnia 2012 r. Następnie ubezpieczona była niezdolna do pracy nieprzerwanie w okresie od 1 września do 16 listopada 2012 r. i złożyła trzy wnioski o wypłacenie jej zasiłku chorobowego za kolejno następujące po sobie trzy okresy: od 1 września do 14 października 2012 r., od 15 do 30 października 2012 r., od 1 do 16 listopada 2012 r. Decyzjami z dnia 15 i 24 października 2012 r. oraz z dnia 12 listopada 2012 r., organ rentowy odmówił przyznania jej zasiłku chorobowego za powyższe okresy, ponieważ według art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm., zwanej dalej ustawą zasiłkową), zasiłek chorobowy nie przysługuje za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, jeżeli osoba niezdolna do pracy ma ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. Ubezpieczona ma ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy od 1991 r., natomiast stosunek pracy, z tytułu którego podlegała ubezpieczeniu chorobowemu został rozwiązany z dniem 31 sierpnia 2012 r.

Sąd Rejonowy uwzględnił odwołania ubezpieczonej i zmienił zaskarżone decyzje, przyznając jej prawo do zasiłku chorobowego za okresy wskazane we wnioskach, uznając, że spełniła ona warunki wymagane do uzyskania świadczeń z ubezpieczenia chorobowego, o których mowa w art. 7 ustawy zasiłkowej. W ocenie tego Sądu, wspólną cechą przyczyn wyłączających prawo do zasiłku wymienionych w art. 13 ustawy zasiłkowej jest istnienie innych źródeł dochodów z ubezpieczenia społecznego (między innymi posiadanie przez osobę niezdolną do pracy ustalonego prawa do emerytury lub renty). Osoba, która otrzymuje świadczenia emerytalne lub rentowe uzyskuje dochód, dlatego ustawodawca nie uznał za uzasadnione ustalenia jej ponadto zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy. Dla odmowy przyznania prawa do zasiłku chorobowego nie jest wystarczające istnienie samego ustalonego prawa do renty, ale konieczne jest, aby renta stanowiła dochód ubezpieczonego. Ubezpieczony z tytułu niezdolności do pracy nie może pobierać dwóch świadczeń: renty i zasiłku chorobowego z tego tytułu (niezdolności do pracy). Prawo do zasiłku chorobowego po ustaniu tytułu ubezpieczenia ma na celu dostarczanie środków utrzymania byłemu ubezpieczonemu, który z powodu ustania pracy zarobkowej traci dotychczasowe dochody, a któremu choroba przeszkodziła w znalezieniu i podjęciu nowej pracy zarobkowej, a tym samym nowego źródła dochodów. Taką wykładnię potwierdzają liczne wyroki Sądu Najwyższego, w tym wyrok z dnia 18 stycznia 2012 r., II UK 168/11 (OSNP z 2012, nr 23-24, poz. 297), „dotyczący przysługiwania zasiłku chorobowego i świadczenie rehabilitacyjnego w okresie pobierania policyjnej renty inwalidzkiej III grupy”. W konsekwencji Sąd Rejonowy uznał, że ubezpieczonej przysługiwało prawo do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy „powstałej po ustaniu tytułu ubezpieczenia, a nie zostały spełnione przesłanki z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy zasiłkowej, warunkujące odmowę przyznania prawa do tego świadczenia”.

Natomiast Sąd Okręgowy uwzględnił apelację organu rentowego i zmienił wyrok Sadu Rejonowego oraz oddalił odwołanie ubezpieczonej. Wskazał, że w doktrynie ubezpieczeń społecznych wyróżnia się „prawo do świadczenia o charakterze abstrakcyjnym i konkretnym”. Konkretyzacja prawa następuje po złożeniu wniosku o przyznanie świadczenia. Bez wątplenia, termin „ustalone prawo

do renty” oznacza prawo przyznane osobie uprawnionej przez organ rentowy. Renta z tytułu niezdolności do pracy to także renta dla ubezpieczonego, który stał się niezdolny do pracy wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej (art. 6 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, Dz.U. z 2002 r. Nr 199, poz. 1673 ze zm., zwanej ustawą wypadkową). W sprawie powołany pogląd Sądu Najwyższego wypowiedziany w sprawie II UK 168/11 nie mógł zostać zastosowany.

Sąd Okręgowy nie zgodził się także ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w uzasadnieniu wyroku z dnia 26 czerwca 2007 r., I BU 14/06 (LEX nr 611388), że przewidziana w art. 13 ust. 1 pkt 4 ustawy zasiłkowej przesłanka przesądzająca o braku podstaw do wypłaty zasiłku chorobowego dotyczy sytuacji, gdy ubezpieczonemu przysługuje prawo do zasiłku rozumiane jako prawo do wypłaty świadczenia w konkretnej wysokości, w określonym czasie, który się pokrywa z okresem choroby. Zawieszenie prawa do świadczenia przedemerytalnego powinno być traktowane jako sytuacja, w której ubezpieczony nie jest uprawniony do pobierania zasiłku przedemerytalnego. W uzasadnieniu wyroku z 4 czerwca 2012 r., I UK 13/12 (LEX nr 1218583), Sąd Najwyższy uznał, że zasiłek chorobowy zastępuje utracony zarobek. Ten pogląd Sąd Okręgowy podziela wyłącznie w sytuacji, gdy ubezpieczony pozostaje w stosunku pracy. Natomiast po rozwiązaniu umowy o pracę nie może utracić żadnego zarobku. Może tylko nabyć prawo do zasiłku chorobowego, ponieważ ochrona ubezpieczeniowa trwa także po ustaniu tytułu. Na mocy art. 100 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy powstaje z dniem zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego. Ustawodawca w sposób jednoznaczny określił zatem, że „pomiędzy zasiłkiem a rentą nie ma zbiegu tylko nabycie prawa do renty, następuje w innej dacie niż spełnienie warunków podanych w art. 57 tej ustawy”. Ustalenie prawa do renty „jest pojęciem mającym związek z badaniem, czy osoba zainteresowana spełniała warunki do nabycia takiego świadczenia. Na początek należy ustalić, czy istnieje prawo a dopiero później, czy można świadczenie wypłacać. Ustawodawca jest władny określić zakres ochrony ubezpieczeniowej w dowolny sposób”, przeto mógł przyznać prawo

do zasiłku po ustaniu tytułu ubezpieczenia, ale „mógł także pozbawić go określoną kategorię osób. Wnioskodawczyni znalazła się w tej drugiej grupie”.

W skardze kasacyjnej ubezpieczona zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy zasiłkowej, art. 6 ust. 1 pkt 6 ustawy wypadkowej oraz art. 100 ust. 1, art. 101 pkt 1, art. 103 ust. 1 i art. 104 ust. 7 ustawy o emeryturach i rentach przez ich błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że samo ustalenie przed laty prawa do renty wypadkowej przy jednoczesnym braku spełnienia warunków przez skarżącą do jej uzyskiwania, pozbawia ją prawa do żądania wypłaty zasiłku chorobowego za okres choroby po ustaniu ubezpieczenia chorobowego.

Okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzeba wykładni art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy zasiłkowej: 1/ czy w świetle tego przepisu dopuszczalne jest pozbawienie skarżącej zasiłku chorobowego wyłącznie „z uwagi na abstrakcyjny charakter świadczenia, jakim jest renta wypadkowa przyznana przed laty, a następnie zawieszona z uwagi na przekroczenie progu dochodowego w warunkach, w których podstawa zawieszenia świadczenia jest aktualna w okresie niezdolności do pracy wywołanej chorobą, a Wnioskodawczyni pozostaje bez środków koniecznych do własnego utrzymania”, 2/ czy pozbawienie skarżącej „prawa do zasiłku chorobowego w warunkach wskazanych w pytaniu pierwszym pozostaje w zgodzie z zasadami systemu ubezpieczeń społecznych, którego istotą i celem w zakresie zabezpieczenia w okresie choroby przypadającej po ustaniu zatrudnienia jest dostarczanie środków utrzymania osobie korzystającej z ochrony ubezpieczeniowej, której choroba przeszkodziła w znalezieniu nowego zatrudnienia”, 3/ czy w zaistniałym stanie faktycznym „sytuację skarżącej należy zrównać z brakiem prawa do renty?”

Zdaniem skarżącej, w sprawie należało zastosować celowościową wykładnię art. 13 ustawy zasiłkowej. Przepis ten ani żadna inna norma zawarta w tym lub systemowym akcie regulującym funkcjonowanie ubezpieczeń społecznych nie uzależnia prawa do świadczenia z ubezpieczenia społecznego od stanu majątkowego (najszerzej rzecz ujmując) osoby starającej się o zasiłek chorobowy po ustaniu tytułu ubezpieczenia, ponieważ świadczenia z ubezpieczenia

chorobowego przysługują bez względu na sytuację majątkową uprawnionych, co dotyczy także zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu ubezpieczenia. „Skarżąca odniosła wrażenie, że uzyskiwanie wysokiego wynagrodzenia za pracę w kwocie 18.000 zł miesięcznie stanowi jednocześnie zobowiązanie do odkładania pieniędzy na przyszłość”. Świadczenie rentowe skarżącej było zawieszono od 2003 r. z uwagi na osiągnięcie dochodów w wysokości przekraczającej 130 % przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. Nawet gdyby skarżąca wystąpiła z wnioskiem o reaktywowanie renty wypadkowej, to nie otrzymałaby tego świadczenia z uwagi na wysoki dochód z tytułu wynagrodzenia miesięcznego osiąganego w 2012 r., które znacznie przekraczało próg zawieszalności. Posiadanie przez skarżącą ustalonego prawa do renty wypadkowej, którego nie pobierała, oznacza, że nie jest ona aktualnie uprawniona do renty z uwagi na osiągnięcie dochodu w określonej wysokości ze stosunku pracy. Skoro prawo do renty zostało skarżącej zawieszono, to nie była ona uprawniona do tego świadczenia. Z celowościowej wykładni art. 13 ust. pkt 1 ustawy zasiłkowej wynika, że prawo do zasiłku chorobowego nie przysługuje jedynie wtedy, gdy jego wypłata „dublowałaby” wypłatę innego świadczenia z tytułu niezdolności do pracy. Ponadto zasiłek chorobowy byłby znacznie wyższy „od ewentualnie powtórnie przyznanej renty”.

W konsekwencji skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez przyznanie jej prawa do zasiłku chorobowego, oddalenie apelacji organu rentowego oraz zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna była usprawiedliwiona, ponieważ zaskarżony wyrok zapadł przedwcześnie bez należytego wyjaśnienia istotnych okoliczności wymaganych do prawidłowego orzekania. Przedmiotem sporu i orzekania był zasiłek chorobowy za kolejne okresy od 1 września 2012 r., które bezpośrednio przypadły po rozwiązaniu umowy o pracę na mocy porozumienia stron z dniem 31 sierpnia 2012 r. Podstawę prawną odmowy wypłaty spornego zasiłku stanowił art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy zasiłkowej, który stanowi, że zasiłek chorobowy z tytułu niezdolności do pracy

powstałej w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego, jak i z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu tytułu ubezpieczenia nie przysługuje za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, jeżeli osoba niezdolna do pracy ma ustalone prawo do emerytury. Niewątpliwie bez rozwiązania stosunku pracy i ustania pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego skarżąca nabyłaby sporny zasiłek bez względu na ustalone prawo do renty „z tytułu przynależności do III grupy inwalidztwa od 1991 r.”, której nie pobierała „od ponad 10 lat”.

W ocenie Sądu Najwyższego, Sąd drugiej instancji niedostatecznie wyjaśnił, czy i dlaczego po rozwiązaniu stosunku pracy „odżyły” lub były aktualne ustalone w 1991 r. uprawnienia rentowe „z tytułu przynależności do III grupy inwalidztwa” skarżącej, która wprawdzie w oświadczeniu z 21 września 2012 r. podała, że ma ustalone prawo do renty z tytułu powypadkowej niezdolności do pracy, ale organ rentowy „decyzją z dnia 17 stycznia 2003 r. wstrzymał wypłatę jej renty”. Tymczasem z innych ustaleń w sprawie wynika, że wypłata tej renty była zawieszona już w 1993 r. wskutek osiągania dochodów powodujących zawieszenie wypłaty tego świadczenia renty w całości. W kolejnych latach stan niezdolności do pracy ani ustalona renta „z tytułu przynależności do III grupy inwalidztwa” (aktualnie renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy) nie były weryfikowane, ale stan taki został bezkrytycznie „utrwalony” przez organ rentowy i Sąd drugiej instancji. W szczególności w sprawie brakuje ustaleń, czy w dalszych latach (1994-2012) była realizowana procedura corocznego zawieszania wypłat tej „ustalonej” renty. Przy ocenie tych okoliczności nie można obojętnie ani bezkrytycznie pominąć faktu, że po ustaleniu uprawnień rentowych skarżąca kontynuowała zatrudnienie i przez wiele lat opłacała składki na ubezpieczenie chorobowe z pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego w maksymalnej wysokości podstawy ich wymiaru (ze względu na wysokie dochody ze stosunku pracy), co sprawia, że odmowę przyznania jej zasiłku chorobowego ocenia jako wysoce krzywdzącą i nieproporcjonalną.

Powyższe oznacza, że nie może ostać się co najmniej przedwczesne stanowisko Sądu drugiej instancji, który pominął sprawdzenie, czy skarżąca po ustaniu zatrudnienia w dniu 31 sierpnia 2012 r. ma ustalone „od 1991 roku” uprawnienia rentowe i to „z tytułu przynależności do III grupy inwalidztwa” już

dlatego, że wymienionego tytułu (grup inwalidztwa) ustalenia prawa do renty nie przewidują aktualnie obowiązujące przepisy ustawy o emeryturach i rentach. Sąd Najwyższy nie akceptuje ponadto bezpodstawnego i nieuprawnionego przekonania Sądu drugiej instancji, który zlekceważył dorobek jurysdykcyjny najwyższej instancji sądowej w zakresie orzekania o przyczynach, które nie uprawniają ubezpieczonych do nabycia prawa do zasiłku chorobowego, z kontrowersyjnym uzasadnieniem, że „ustawodawca jest władny określić zakres ochrony ubezpieczeniowej w dowolny sposób”. Tymczasem art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy zasiłkowej zawiera wprawdzie normatywną regulację szczególną i podlega wykładni ścisłej, ale nie usuwa się spod innych rodzajów racjonalnej wykładni przepisów prawa regulujących istotne wartości konstytucyjne ubezpieczonych, którzy w zamian za ustawowe (obowiązkowe) poddanie się i realizowanie obowiązków ze sfery ubezpieczeń społecznych oczekują należytej im ochrony ubezpieczeniowej (art. 63 w związku z art. 67 Konstytucji RP), a zatem nie mogą być pozbawiani świadczeń ubezpieczeniowych „w dowolny sposób” nawet przez ustawodawcę. Jeżeli zatem dochodzi do spełnienia się objętego ochroną ryzyka ubezpieczenia chorobowego w postaci niezdolności do pracy wskutek choroby, to skarżącej nie przysługiwałyby zasiłki chorobowe za okresy po ustaniu zatrudnienia i pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego tylko wtedy, gdyby ustalone od 1991 r. jej prawo do renty „z tytułu przynależności do III grupy inwalidztwa” było aktualne w dniu ubiegania się o przyznanie spornych zasiłków chorobowych, a w szczególności gdyby wypłaty „ustalonego” świadczenia rentowego były corocznie, w tym także w 2012 r., zawieszane w całości na podstawie art. 103 i 104 ustawy o emeryturach i rentach. Brak takich ustaleń oraz ich suwerennej sędziowskiej oceny wymagał orzeczenia jak w sentencji, w zgodzie z art. 398¹⁵ k.p.c.